Se upp!
Främlingar
är på
väg hit
Inte vår dialekt

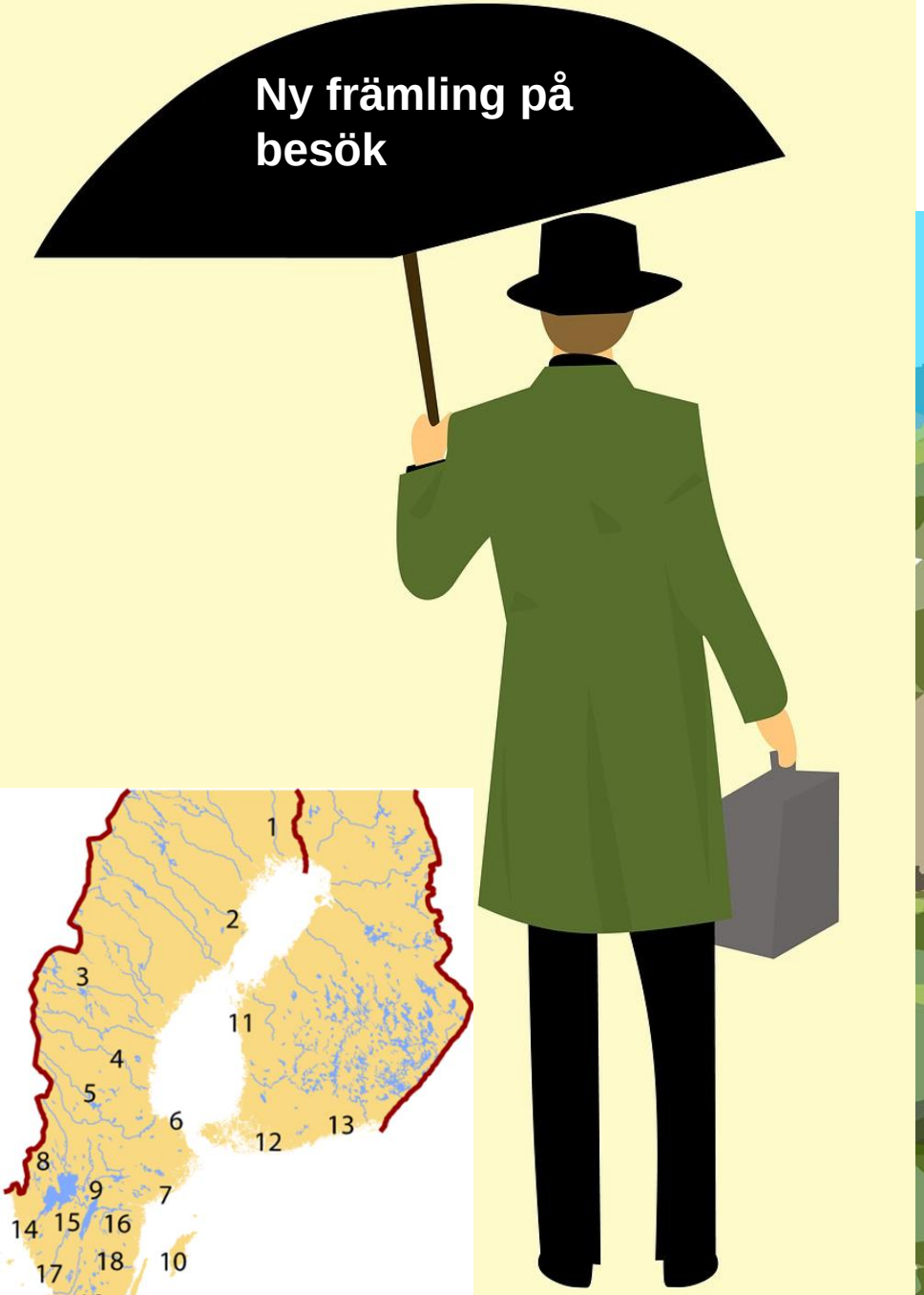

Dialekten avslöjade (främlingen) förr redan en mil bort.
Se upp han/hon känner vi inte! Vad obehagligt för byn!
Vad är avsikten med det här? Ska jag varna de andra?

Vad är en dialekt?
En dialekt är en språkart som talas av invånarna inom ett avgränsat geografiskt område. Det är den enklaste definitionen, men i själva verket är det inte alltid så självklart var gränserna mellan olika dialekter går.

Alla dialekttalande inom ett visst dialektområde talar inte heller exakt likadant. Det faktiska språkbruket har i alla tider varit föränderligt och varierande mellan olika generationer, grupper, individer och situationer.
Ett språk är en dialekt som har en armé och en flotta. Frågan om skillnaden mellan språk och dialekt förutsätter att man med "språk" menar detsamma som standardspråk. De traditionella svenska dialekterna har utvecklats fritt och självständigt ur ett nordiskt fornspråk.
Under medeltiden och långt senare kan vi se den nordiska språkscenen som ett sammanhängande system av talade dialekter. Varje socken var en gemenskap med ett språk som skilde sig litet från språket i intilliggande socknar. Olikheterna utgjorde inget hinder för kommunikation med grannarna. Men olikheterna byggdes på över längre sträckor, och det är inte säkert att språkbrukare längst i söder hade så lätt att förstå människor från områdets norra delar - om de nu möttes. Redan under medeltiden förelåg omständigheter som förberedde för uppkomsten av standardspråk. Vid 1800-talets slut var språkvetarna eniga om att Sverige hade ett standardiserat talspråk som var socialt och geografiskt neutralt. Dialektutjämning under 1900-talet började de svenska dialekterna snabbt förändras i riktning mot större likhet, så kallad dialektutjämning. Detta innebär att de gamla lokala dialekterna mer och mer ersätts av regionala dialekter, alltså språkarter som talas ungefär lika över större områden.

Agneta Horn skrev som hon talade (1600 – talet)

Adelsdamen Agneta Horn skrev dock som hon språkade, och ger oss ett hum om hur man talade fint på 1600-talet. Agneta Horn har det gett oss en unik inblick i 1600-talets språk. Omröstning. Agneta Horn var barnbarn till Axel Oxenstierna.

Agneta Horn af Björneborg, född 18 augusti 1629 i Riga, död 18 mars 1672 i Stockholm.
Dagboken Agneta Horns leverne är hennes självbiografi, som hon inleder med en Beskrifning öfver min elända och mycket vedervärtiga vandringes tid samt alla mina mycket stora olyckor och hjärtans hårda sorger och vedervärtighet som mig därunder hopetals har mött alltifrån min första barndom och huru Gud alltid har hulpit mig med ett godt tålamod igenom gå alla mina vedervärtigheter.
Den är inte bara moraliskt – historiskt uppbyggd utan även religiöst. Agneta jämställer sig med bibelns Job och ser sitt eget liv som en parallell till detta bibliska exempel med Guds hårda prövningskonst.

Nutida och historisk språkrasism

I grunden handlar rasism om två fenomen, särskiljande och hierarkisering, som bygger på föreställningar om att människor har en biologisk, kulturell, etnisk eller religiös essens och att de värderas olika utifrån detta. Grunden i det rasistiska tänkandet är därmed att människors egenskaper och plats i världen bestäms och kan förklaras av deras hudfärg, religion eller härkomst, och att människor värderas olika utifrån de föreställda skillnaderna. Språket kan också bidra till att rättfärdiga rasistiskt skillnadsskapande.

I Stockholm gällde detta. Dialekter var ”rastspråk” som barnen endast fritt fick prata på rasterna. Så var det långt in på 60-talet. I undervisningssalarna i Stockholm skulle man tala rikssvenska. Speciellt stockholms R. Dialekter var förbjudna bland nyhetsuppläsare och hallåor och programledare på TV och bland lärare i skolorna i ”riksvenska” områden (ofta även i icke-riksvenska områden också). Nån gång på 70-talet eller 80-talet ändrades denna ”rasism”. SVT och SR ändrade sin policy och tillät dialekter, och skolan införde regler MOT diskriminering pga dialekt.

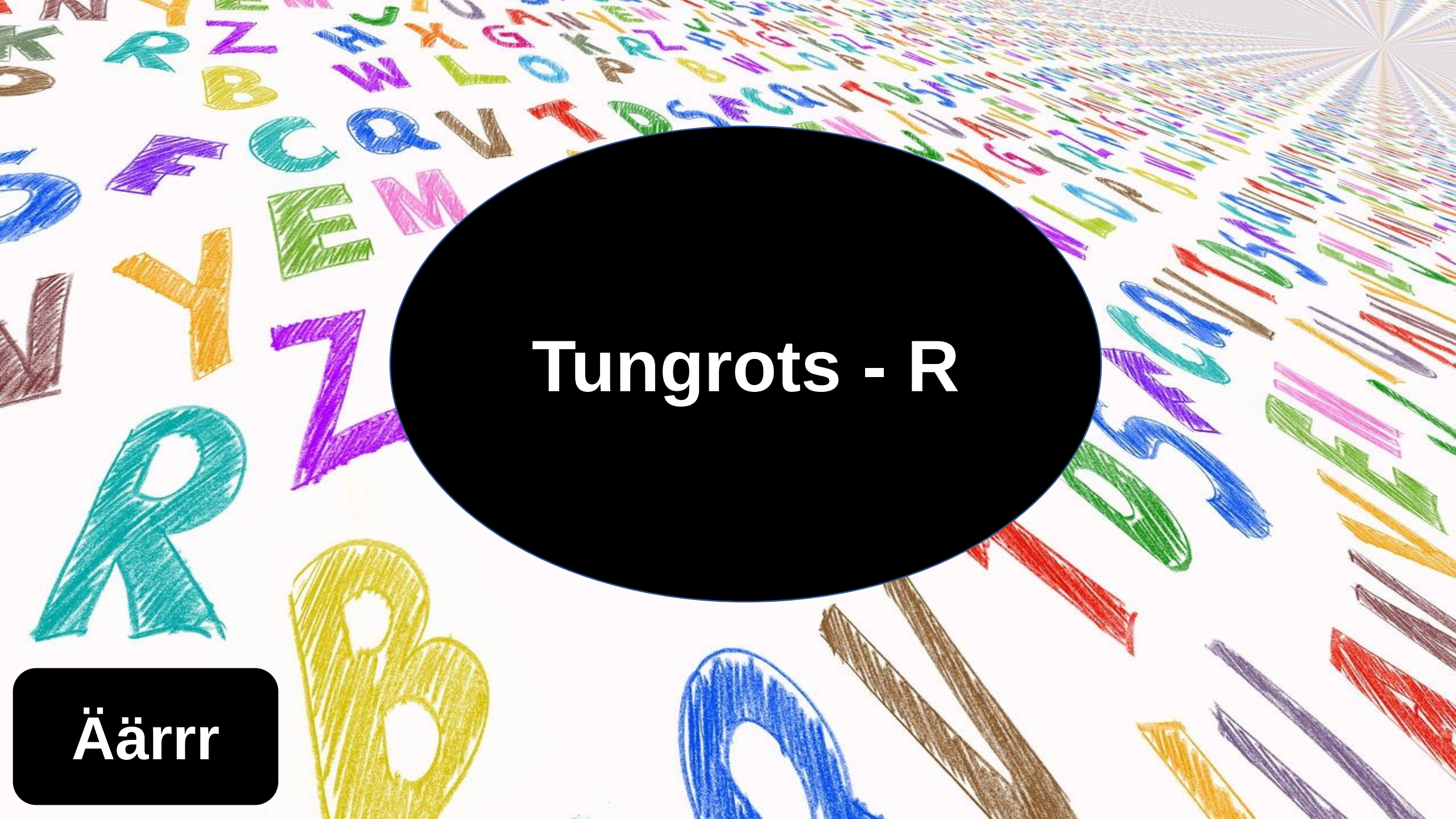
Tungrots - R
Äärrr

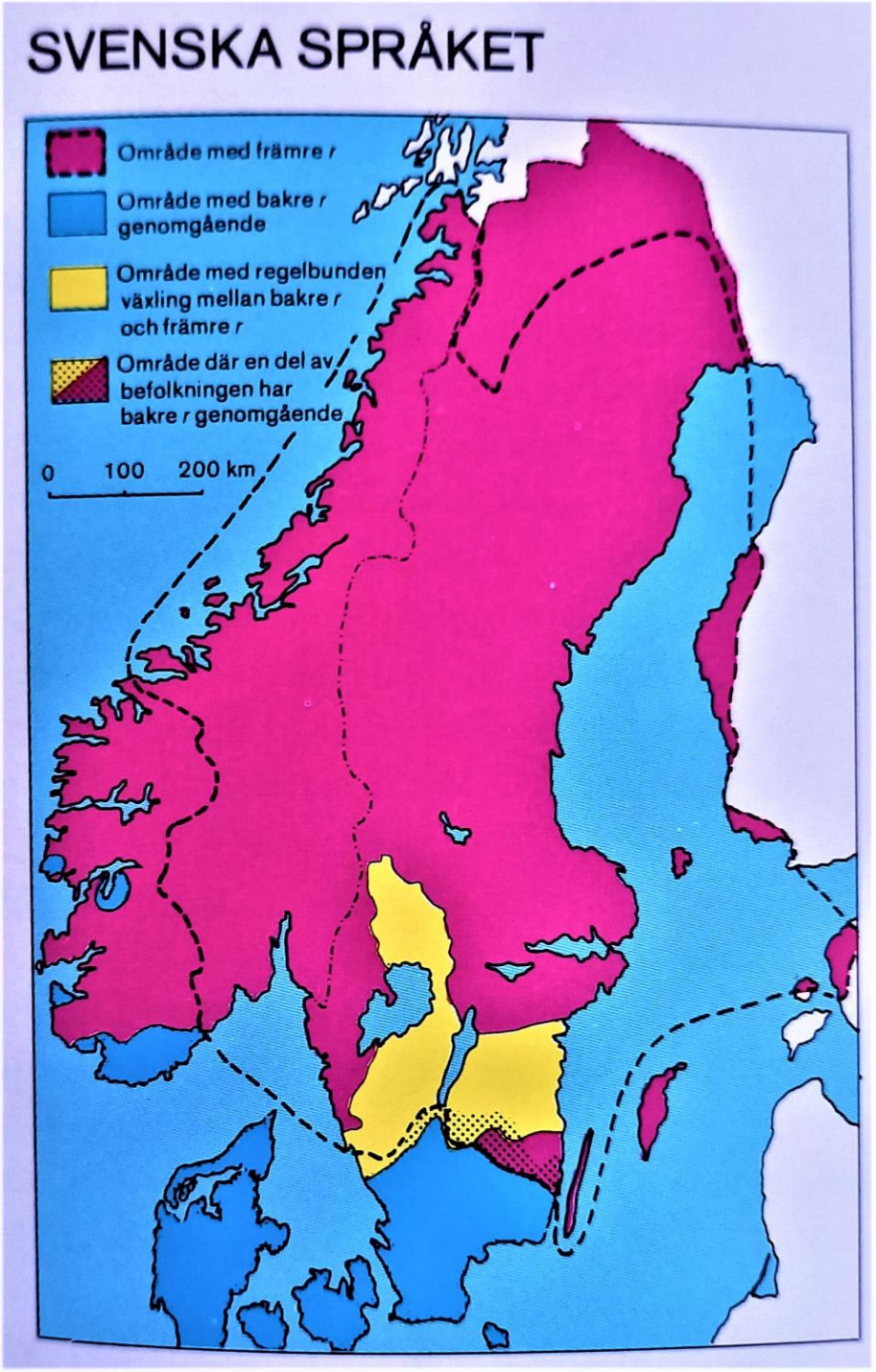

Tungrots – R eller främre R
Var enligt tiden slutet av 1970 talet
Källa Bra Böcker uppslagsbok

Skorrande

RRRRRRR

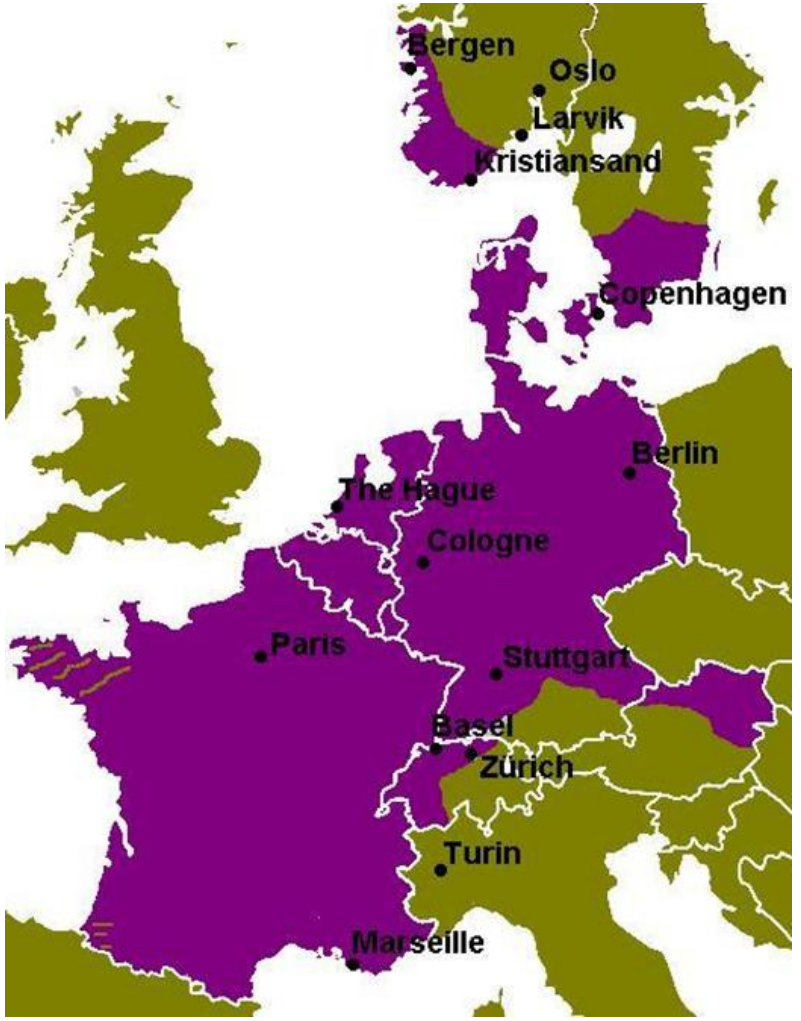

Jämför med ute i Europa

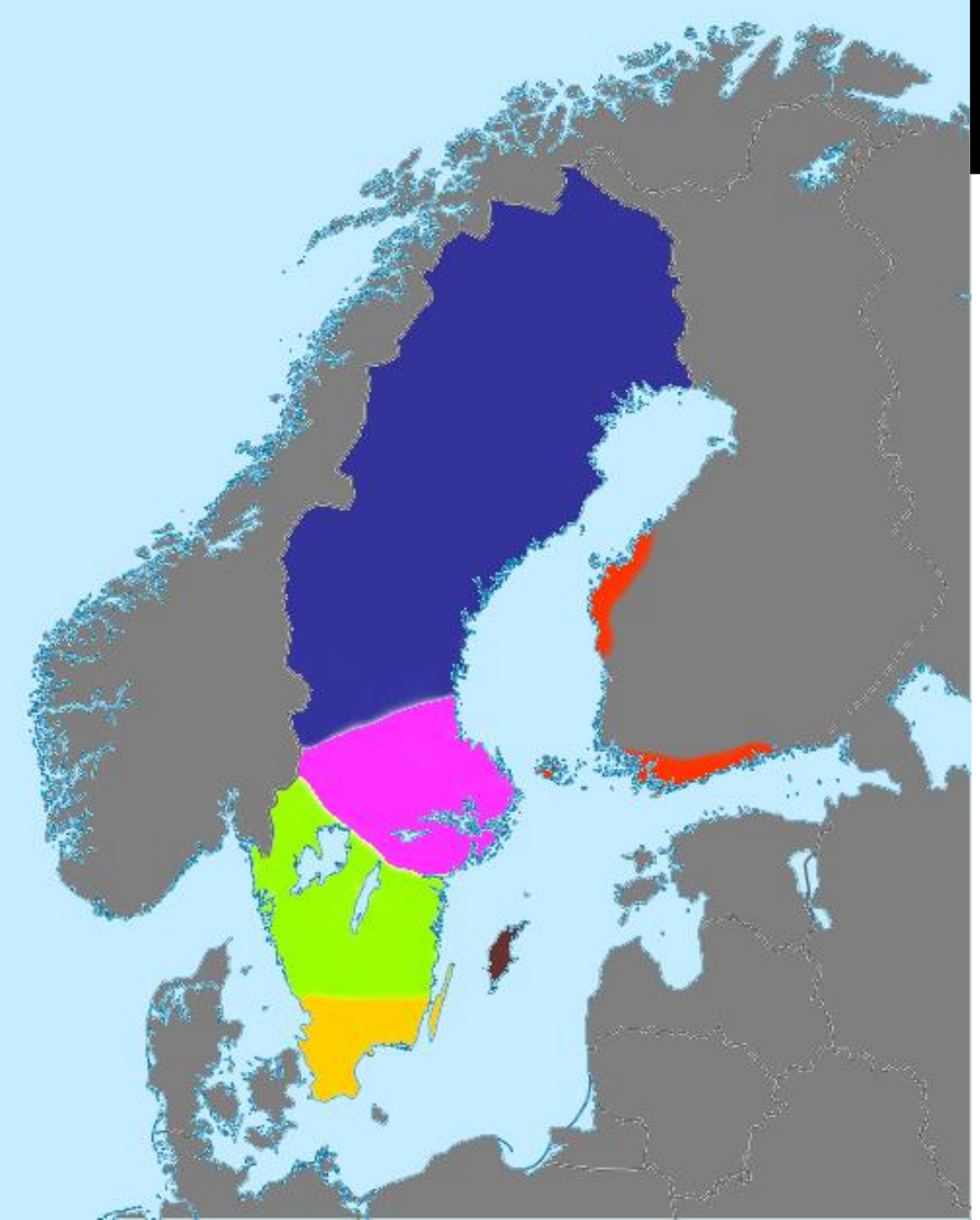

Svenska dialekter

(mörkblått) Dark blue = (Norrländska mål) northern swedish dialect
(syren) Lilac = mid swedish dialect (Sveamål)
(grönt) Green = gothic swedish dialect (Götamål)
(gult) Yellow = south swedish dialect (Sydsvenska mål)
(mörkgult) Dark yellow = gotlandic dialect (Gotländska)
(rött) Red = East swedish dialect (Östsvenska mål)

I Europa måste det bakre skorrande r-ljudet till stor del ha introducerats i en värld utan telefon, etermedier eller motorvägar. Riktigt hur detta har gått till visar sig dock vara svårare att reda ut än vad man skulle kunna tro.

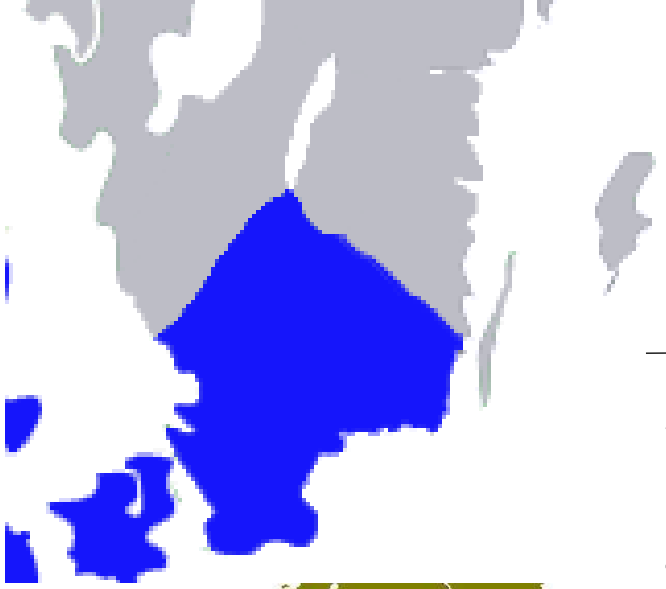

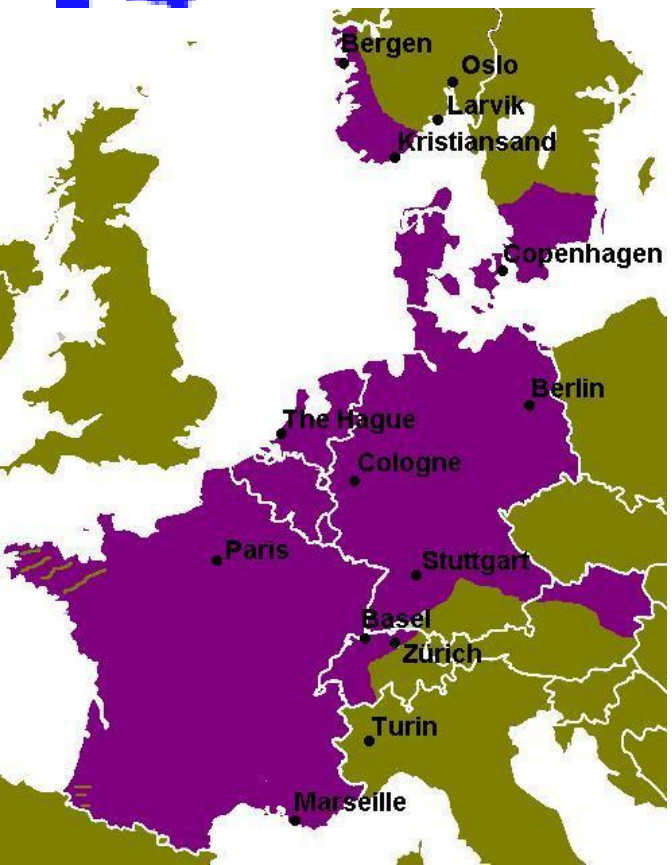

Tungrots-r är det skorrande r-ljud som man gör med bakre delen av tungan. Tungrots-r är vanligt förekommande i sydsvenska mål och i vissa götamål, medan tungspets-r är vanligare i övriga svenska dialekter.

Varför har det skorrande r-ljudet spritt sig så snabbt över Europa? Kanske är det överklassfasoner. Eller ett franskt talfel. Eller rent av slumpen. Det finns många teorier. Men ingen verkar hålla vid närmare granskning.

Liksom tyskar, många nederländare, belgare, portugiser och kanske en tredjedel av norrmännen. Men i övriga Europa, liksom i mellersta och norra Sverige, är det ett annat r som dominerar, tungspets-r:et.

Mycket riktigt tyder det mesta på att alla skorrande språk i Europa för bara ett par hundra år sedan använde tungspets-r. Skorrandet är alltså ett nytt fenomen. Hur nytt, kan illustreras av en svensk lärobok i fransk grammatik. Författaren konstaterar där att eftersom såväl svenska som franska har båda typerna av r, kan den svenskspråkiga franskstudenten tryggt fortsätta att använda sitt normala r i franska, alltså även tungspetsvarianten. Denna lärobok trycktes så sent som 1965, och hur många av dagens svenskar har någonsin hört en fransman använda tungspets-r? Hur många vet ens om att det har förekommit?

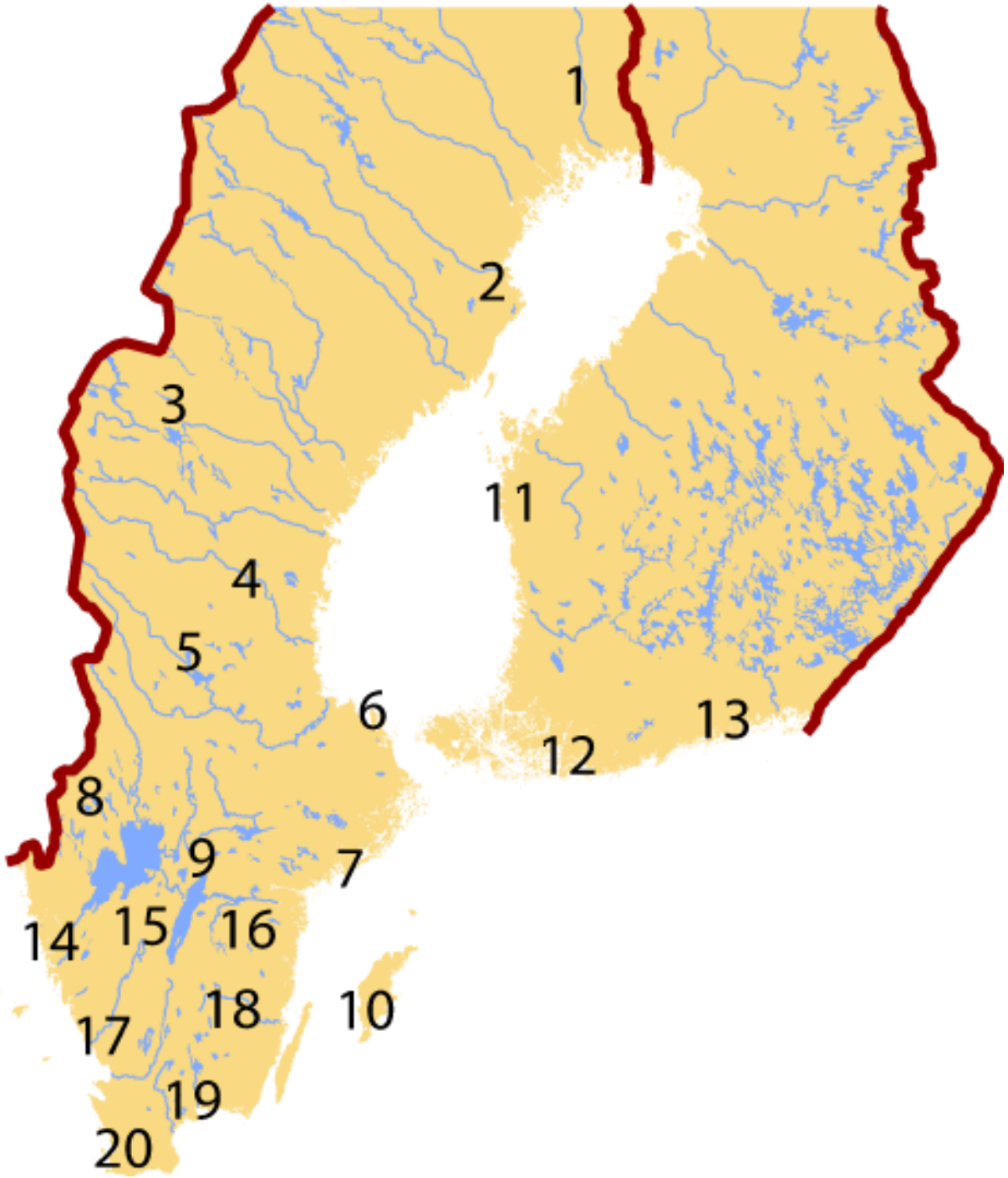

http://swedia.ling.gu.se/

Lyssna på svenska dialekter

Dialekterna har traditionellt delats in i sex större dialektområden, som sinsemellan har likartade drag i fråga om grammatik, uttal och ordförråd. Gränserna mellan dessa områden är inte skarpa, och indelningen har mest en pedagogisk funktion.

Under varje rubrik anges länkar till inspelningar av dialektprov från olika platser. Siffrorna refererar till kartan intill. Ljudfilerna (utom de Estlandssvenska) tillhör SweDia, ett svenskt dialektforskningsprojekt, som har lagt upp inspelningar av sammanlagt 100 olika dialekter med fyra olika talare för varje ort; äldre kvinna, äldre man, yngre kvinna och yngre man. Avsikten är främst att spela in hur man talar nu. Många av de inspelade talar inte sitt områdes genuina dialekt utan en utblandad svenska.

Norrländska dialektområden. Kartan är mer detaljerad när det gäller förhållandena i Övre Norrland än för resten av Norrland.

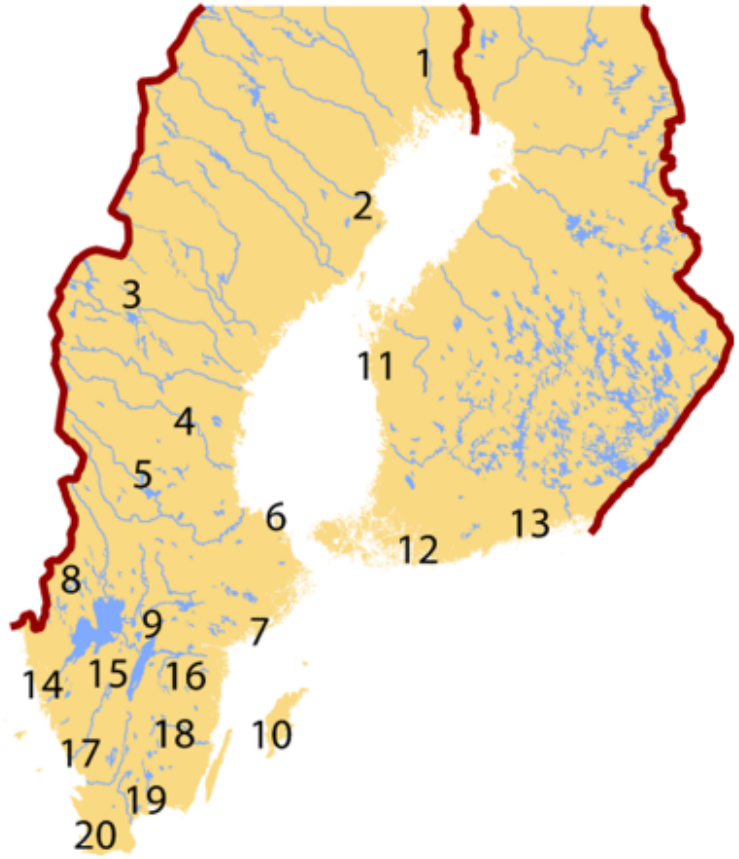

http://swedia.ling.gu.se/

Lyssna på svenska dialekter

Dialekterna har traditionellt delats in i sex större dialektområden, som sinsemellan har likartade drag i fråga om grammatik, uttal och ordförråd. Gränserna mellan dessa områden är inte skarpa, och indelningen har mest en pedagogisk funktion.

Under varje rubrik anges länkar till inspelningar av dialektprov från olika platser. Siffrorna refererar till kartan intill. Ljudfilerna (utom de Estlandssvenska) tillhör SweDia, ett svenskt dialektforskningsprojekt, som har lagt upp inspelningar av sammanlagt 100 olika dialekter med fyra olika talare för varje ort; äldre kvinna, äldre man, yngre kvinna och yngre man. Avsikten är främst att spela in hur man talar nu. Många av de inspelade talar inte sitt områdes genuina dialekt utan en utblandad svenska.

Listermålet eller Listerlandsk er en skånsk dialekt i Listerlandet i Blekinge. Listerlandet blev i 1648 indlemmet i Blekinge, men dialekten der regnes endnu under den nordøstlige variant af Skånsk. Det er kun få, som stadig taler Listermålet. Listermålet og Skånsk indordnes af dansk sprogvidenskab traditionelt som østdanske dialekter og af svensk sprogvidenskab som sydsvenske dialekter.

Hallandsk er en almindelig fællesbetegnelse for de tre nu svenske dialekter, som tales i Halland. De falder i to grupper, da der går en tydelig dialektgrænse umiddelbart syd for Varberg. I Hallands tre nordlige herreder (Fjäre, Viska og Himle) taler man nordhallandsk, der er en form for gøtamål og ligner vestgøtisk og gøteborgsk. Sydhallandsk og mellemhallandsk tilhører derimod det skånske sprogområde, og er derfor historisk set østdanske dialekter.

Skånsk (på svensk også skånemål eller blot skånska) er dialekten i Skåne. Skånsk og bornholmsk indordnes af dansk sprogvidenskab traditionelt som østdanske dialekter og af svensk sprogvidenskab som sydsvenske dialekter. Det er oprindeligt en dansk dialekt, men siden Skåne overgik til Sverige i 1658, har dialekten været under kraftig indflydelse fra svensk.

Bornholmsk er en gruppe af danske dialekter, der tales på Bornholm. Sproghistorisk set hører bornholmsk til østdansk og er tættest beslægtet med det dansk, der førhen taltes i Skåne (indtil det i århundrederne efter Roskildefreden langsomt blev afløst af svensk).

Östdanska dialekter

ÖSTDANMARK

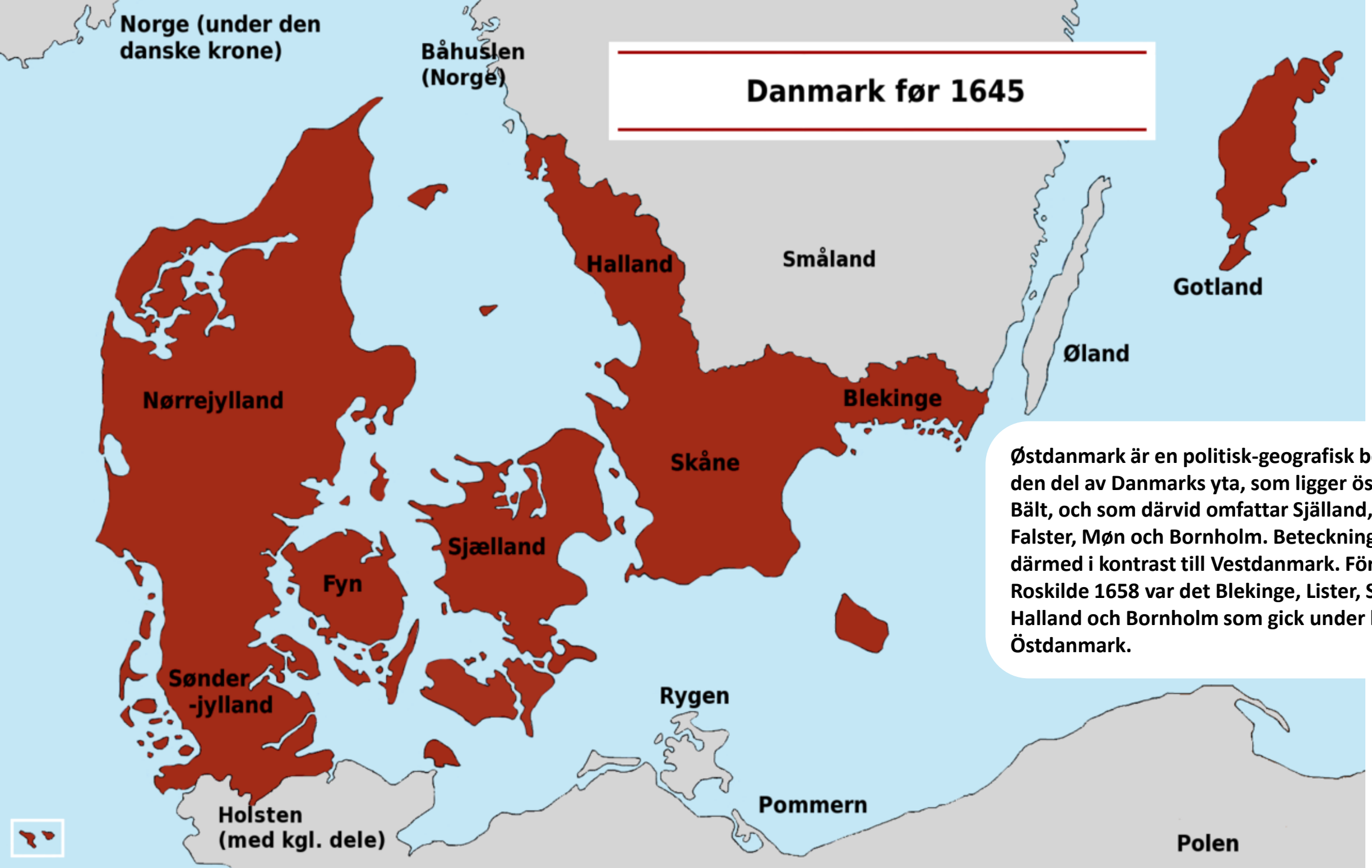

Østdanmark är en politisk-geografisk beteckning på den del av Danmarks yta, som ligger öster om Stora Bält, och som därvid omfattar Själland, Lolland, Falster, Møn och Bornholm. Beteckningen står därmed i kontrast till Vestdanmark. Före freden i Roskilde 1658 var det Blekinge, Lister, Skåne, Halland och Bornholm som gick under begreppet Östdanmark.

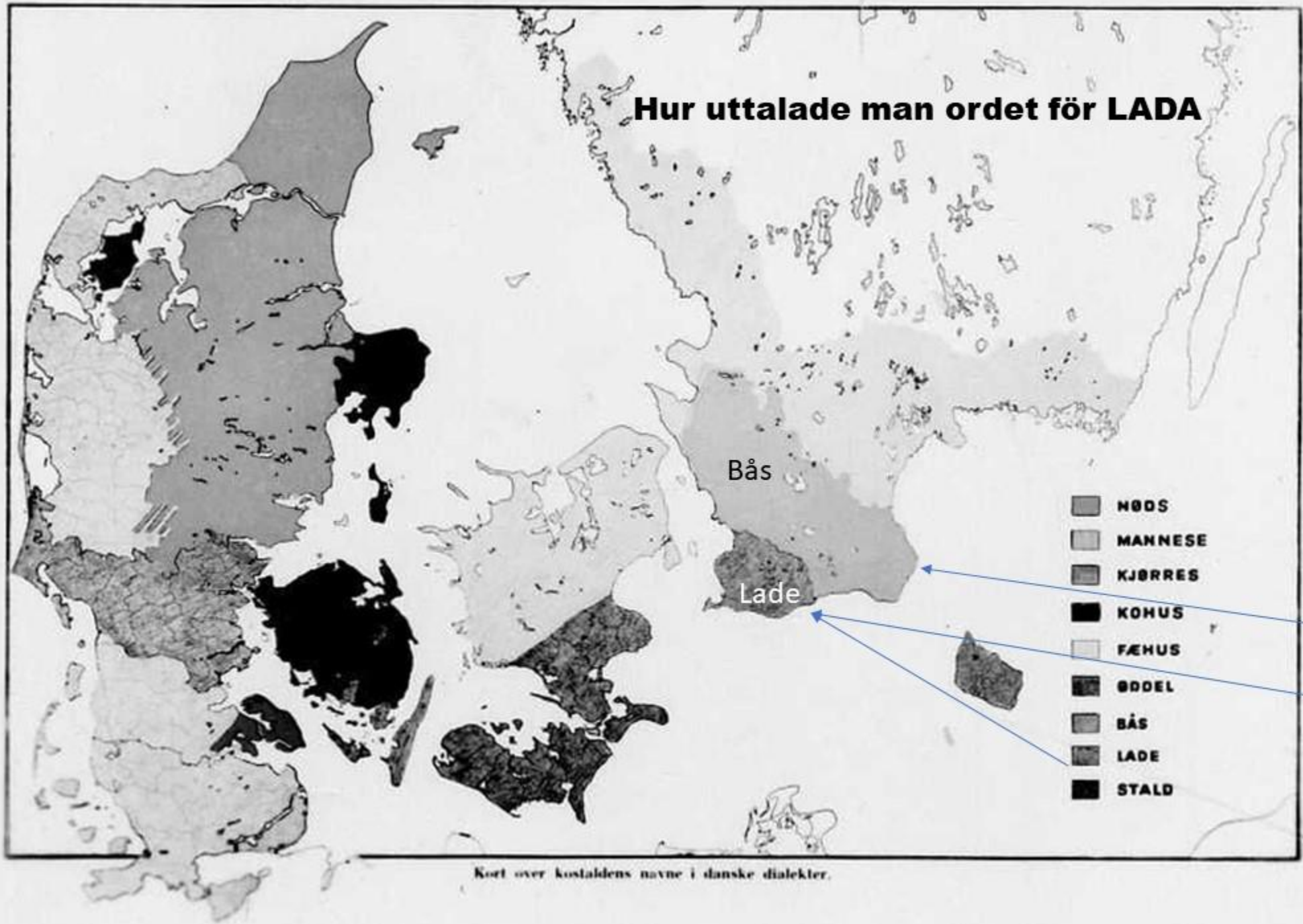

Danska dialekter

Nöds

Mannese

Kjörres

Kohus

Faehus

Öddel ?

Bås

Lade

Stald
(ordet för lada)

Danska dialekter betraktat i modern tid

Skåneland / Östdanmark

https://da.wikipedia.org/wiki/Danske_dialekter#/media/File:DanskeDialekter.png

Ømål

Amagermål
Sjællandsk
nordsjællandsk
nordvestsjællandsk
sydvestsjællandsk
østsjællandsk
sydsjællandsk (sydligt sydsjællandsk)
Sydømål
østmønsk
vestmønsk
nordfalstersk
sydfalstersk
lollandsk

Fynsk

østfynsk
vestfynsk (nordvest-, sydvestfynsk)
sydfynsk
langelandsk
tåsingsk (m. Thurø)
ærøsk (m. Lyø, Avernakø, Strynø, Birkholm, Drejø)
Jysk
Nørrejysk (vestjysk og østjysk)
Vestjysk
thybomål
morsingmål
sallingmål
hardsysselsk
fjandbomål
sydvestjysk (m. Fanø)
sydøstjysk

Østjysk

vendsysselsk (m. Hanherred og Læsø)
himmerlandsk
ommersysselsk
djurslandsk (Nord-, Syddjurs m. Nord- og Sydsamsø, Anholt)
midtøstjysk
Sønderjysk
vestlig sønderjysk (m. Mandø og Rømø)
østligt sønderjysk (m. Als)
Syd for rigsgrænsen: mellemslesvisk, angelmål, fjoldemål
Bornholmsk

I Danmark finns huvudsakligen tre olika dialektområden – jyska, ömål och bornholmsk. De är dominerande på Jylland, öarna mellan Jylland och Sverige samt det något isolerade Bornholm längst i öster.

T.v. listas de (cirka) 32 danska dialekter som definieras av Afdelning for Dialekforskning vid Nordisk Forskningsinstitut, Köpenhamns universitet

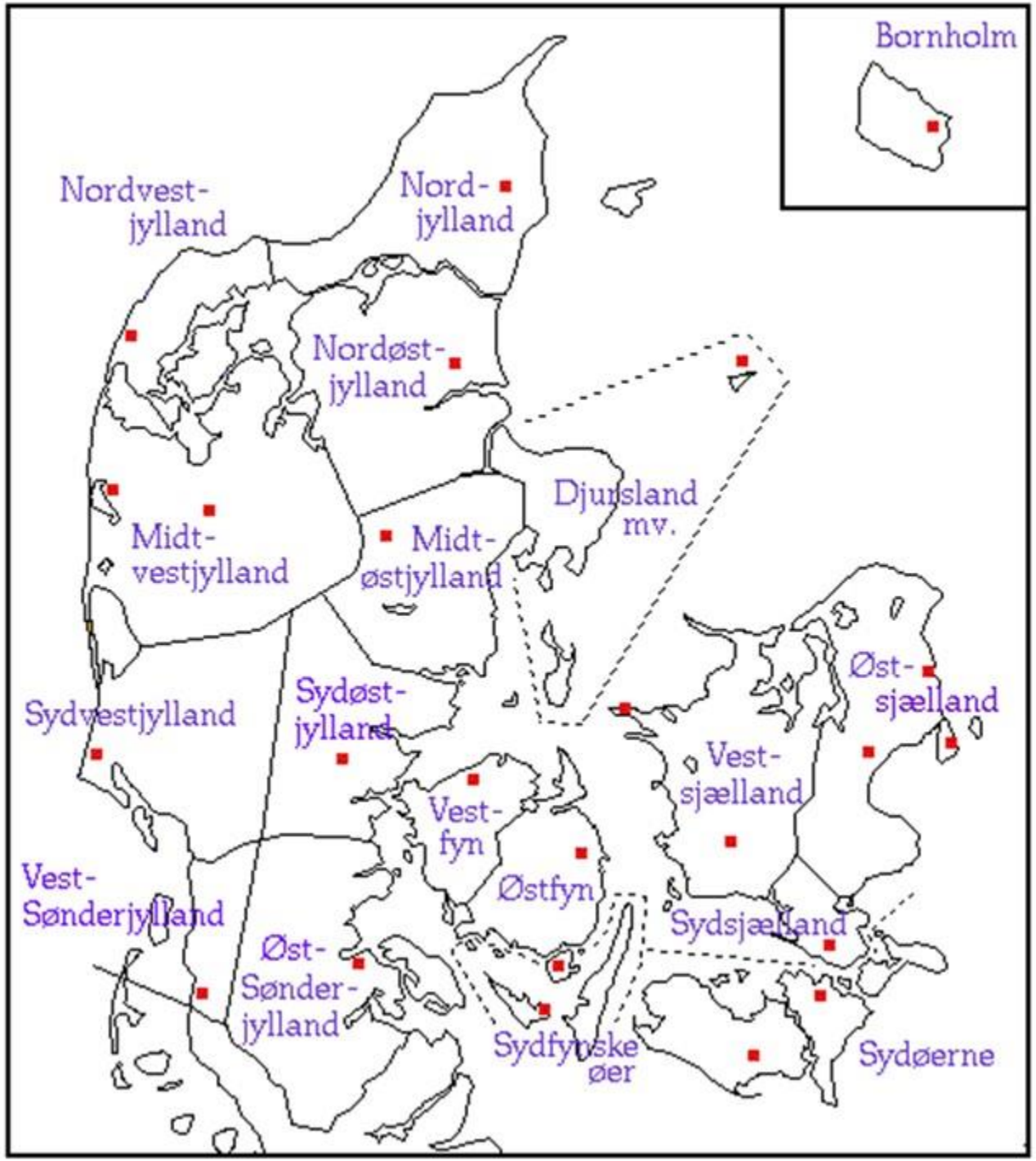

http://jysk.au.dk/samlinger/baandsamling/dialektproever/

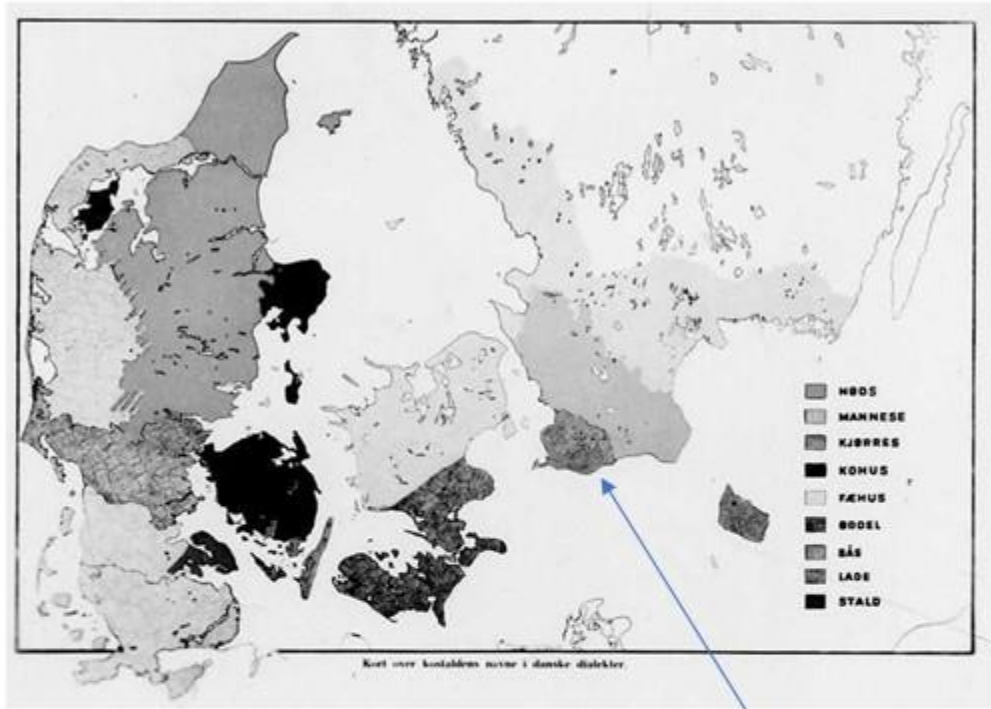

Danska dialekter

Ovan dansk indelning av dialekter före 1658 och tre olika verkar ha gällt för Skåne. Exempel på ordet lada
Ser ut som Oxie och Skytts härad har haft en egen dialekt?